

Eesti NSV riigikeele staatuse ja keeleseaduse ettevalmistamisest

Eesti NSV riigikeele staatuse fikseerimine konstitutsioonis muutus aktuaalseks sel kevadel, kui hakati julgesti kõnelema sellest, et eestlased on muutumas vähemusrahvuseks oma maal. Hämmastaval kombel oli keele alal asjatundjaid alates valitsus- ja parteitegelastest ja lõpetades põllumajandustöötajatega. Kõlasid terminid *bilingvism*, *suhtluskeel*, *internatsionaalne keel*, *tarbekeel*, *riigikeel* j.t., kuid nende sisu jäi käsitamatuks nii kõnedes kui ajakirjanduses, sest unustati keeleteadlased. Unustas ka Ülemnõukogu Presiidium, unustas «Edasi», kui avaldas 15. juunil eesti keelt puudutavad ettepanekud.

Tehtud viga märgati siiski kõigepealt Ülemnõukogu Presiidiumi 4. töörühmas, kuhu kutsuti osalema ka lingviste. Neljas e. eesti keele staatuse töögrupp on koostiselt mittehütlilik, sest ametlikult on kinnitatud üksnes grupijuht V. Vaht ja grupijuhi asetäitja V. Beekman, teised lihtsalt kutsutakse kohale.

Ajalehes «Tartu Riiklik Üli-

kool» (nr. 23, 9. sept. 1988) andsin ülevaate eesti keele staatuse töögrupi senisest tegevusest. Siinkohal tahan korrata ja süvendada paari seika. 31. mai koosolekule esitati neli varianti, millest üldise poolehoidu sai neljas variant, milles soovitati konstitutsioonis märkida Eesti NSV riigikeeleks eesti keel. Samasisulisi arvamus oli laekunud hulgaliselt ka kirjalikult. Teatud hämmingu tekitasid komсомoli keskkomitee ettepanekud kahe ametliku keele staatuse kehtestamiseks. Olgu kohe lisatud, et ülikooli komсомolikomitee toetas riigikeele eesti keelt. 11. juuli koosolekule oli esitatud § 5 variant, mis oli täielikus vastulus eelmise koosoleku seisukohaga. See oli järgmine: «Eesti NSV riiklikkuse ja rahvuskultuuri aluseks on eesti keel ning tema kasutamine on kohustuslik riigivõimuorganites, seadustes ja teistes normatiivaktides, vabariigisisises asjaajamises, kirjavahetuses eesti keelt rääkivate kodanikega.

Riiklikud ja ühiskondlikud

organisatsioonid kindlustavad asjaajamise eesti keeles, vajaduse korral vene keeles.

Eesti NSV territooriumil on kõigi keelte kasutamine kodanike poolt vaba, asjaajamises — kas eesti või vene keeles.

Keelekasutuse üksikasjalik kord sätestatakse keeleseadusega.»

Eelnevas ebamäärases ettepanekus välditakse riigikeele terminit ning püütakse säilitada praegust olukorda, mis on eesti keele viinud hävimisohu. Jääb arusaamatuks, mida tähendab *vajaduse korral, asjaajamises — kas eesti või vene keeles* j.m. Jäi arusaamatuks, kelle ettepanek arutlemiseks esitati, kellel on paaniline hirm eesti keele kui riigikeele ees. Eesti keel on ju olnud iseseisva riigi keel aastail 1918–1940, kas liitmine Nõukogude Liiduga tähendab seda, et isegi kohalikul keelel pole seaduslikku õigust oma maal. Vanemad inimesed mäletavad ju veel, missuguseid kauneid lubadusi 1940. aastal anti. Kas nüüdsed valitsejad ei taha neist enam midagi teada?

Komisjoni liikmed peale V. Vahi leidsid, et arutamiseks esitatud redaktsioon on vastuvõtmatu. Rahvas ootab töögruppilt täiesti ühemõttelisel eesti keele kuulutamist riigikeeleks ning fikseerimist konstitutsioonis. Sõnastuse formuleerimine tehti ülesandeks juristile ja Lennart Merele. Koosolekul arutati ka keeleseaduse koostamise praktilist külge. Ettepanekuid oli laekunud hulgaliselt, nendes nõutakse keelte demokraatlikku

kasutamist ja võimalusi eri kultuuride arenemiseks. Töögrupp lubati kokku kutsuda augustikuus keeleseaduse projekti arutamiseks. Kutset aga ei saabunud, selle asemel oli ülikoolis korraldus määrata eesti keele töögrupi koosseisu esindaja vene keele kateedrist. Oli ilmne, et oli asutud töögrupi koosseisu parandama. Otsustasingi avaldada kirjutise ajalehes «TRÜ». Artikli ilmumise järel sain 6. sept. kuupäevaga väljastatud V. Vahi allkirjaga kirja koos konstitutsiooni muudatusettepanekutega ja keeleseaduse projekti. 15. sept. käsitles neid Vahur Kalmre oma loos «Trifaa lahti, trifaa kinni», 16. sept. avaldas «Edasi» nii muudatusettepanekute kui keeleseaduse projektid. Jääb arusaamatuks, kellelt on pärit konstitutsiooni muudatusettepaneku teine variant ja keeleseadus.

Eesti keele staatuse töögrupp on olnud oma seisukohtades suhteliselt üksmeelne ning teinud kõik võimaliku, et eesti keel saaks konstitutsioonis riigikeeleks. Kahjuks on töögrupi esimees olnud aeg-ajalt erineval seisukohal ja püüdnud vältida eesti keele nimetamist riigikeeleks. Täiesti lubamatult on aga toimitud keeleseaduse projekti koostamisel, sest pole arvestatud ei töögrupi ega lingvistide seisukohti. Esitatud kujul on keeleseadus kõlbmatu; tuleb koostada tõeline keeleseadus, mis annab eestlasele õiguse ja võimaluse suhelda eesti keeles oma kodus. See ei ole vaidlustatav, nagu ei ole

vaidlustatav ka see, kas Moskvas, Leningradis ja Pihkvas on õigus ja võimalus suhelda vene keeles, mitte aga näiteks hiina või kasahhi keeles.

Ühinegem meie ajalehe 16. sept. numbris ilmunud asjakohase kirjutise seisukohtadega!

EDUARD VÄÄRI

Teisipäeval tuleb Ülemnõukogu Presiidiumi eesti keele staatuse töögrupp taas kokku, arutusele võetakse järgnev otsuseprojekt:

§ 1. Sõnastada Eesti NSV konstitutsiooni 5. paragrahv järgmiselt:

«Eesti NSV riigikeel on eesti keel kui suveräänse nõukogude sotsialistliku vabariigi riikluse ja rahvuskultuuri alus.

Eesti NSV seaduste ja muude normatiivaktide originaalid koostatakse eesti keeles, tagatakse nende autentne tõlge vene keelde ning avaldatakse eesti ja vene keeles.

Vabariigisisese asjaajamise keel on eesti keel. Eesti NSV riigilorganite, ettevõtete, ühiskondlike ja koöperatiivsete organisatsioonide või mistahes muude asutuste töötajad, kes oma töö loomult suhtlevad kodanikega, tagavad kodanikele vajaduse korral asjaajamise ja dokumendid vene keeles.

Eestikeelsed isiku- ja kohanimed on puutumatud nagu muudki kultuuriväärtused ning riik tagab nende kaitse.

Eesti NSV-s on kõigi keelte kasutamine vaba.»